

TEBLİĞE DAİR ÜÇ İLKE

Dr. Abdülkadir ERKUT

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

“Sen af yolunu tut, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir.”

(Araf, 7/199.)

Kur'an-ı Kerim hakkı çeşitli üsluplarla anlatmakta, şüpheleri izale edecek delillere, kalpleri yumuşatacak öğütlere yer vermektedir. Bütün bunlara karşı inkârcılar hakkı kabul etmemek için kulaklarını tıkayıp gözlerini kapamakta, hakkı kabule direnmektedirler. Onların bu tutumları, hakkı insanlara ulaştırmakla görevli olan müminleri tebliğden vazgeçmeye, inkârcılardan uzaklaşmaya itebilmekte; hatta onların bazı olumsuz davranışları nefret ve intikam duyguları beslemelerine bile sebep olabilmektedir. Tam bu noktada Allah Teâlâ tebliğ konusunda müminleri şöyle yönlendirmektedir: “Sen af yolunu tut, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir.” (Araf, 7/199.)

Yüce Allah bu ayette tebliğ konusunda üç ilkeye yer vermiştir. Bunlardan birincisi, “af yolunu tutmak”tır. Ayetin bu ilk ifade-

sinde inkârcılara katı davranmamak, onlara karşı affedici bir tutum takınmak emredilmiştir. (Taberi, Camiul'l-Beyan, X, 642.) Bu, Müslümanlara karşı savaşmadıkları müddetçe, kaba veya kötü davranışlarından dolayı onlara kötü davranmamak, yaptıklarının aynıyla karşılık vermemek, onları kınayıp azarlamamak anlamına gelmektedir. (Bakara, 2/109.) Ayrıca söz konusu emir, (kelimenin “el” takısı ile gelmesi hasebiyle) affın bütün çeşitlerini kapsadığından, müminlerin yaptıkları bazı yanlış davranışlar için de geçerlidir. (Âl-i İmran, 3/159.) Ancak bundan, insanların temel haklarına taalluk eden, dinen suç olan davranışlarda bulunanlar müstesnadır. (İbn Aşur, et-Tahrir ve't-Tenvir, IX, 227.)

“Af yolunu tutmak” önceki mananın devamı olarak, insan ilişkilerinde kolaylaştırıcı bir tavır takınmayı ifade etmektedir. Zira

“af” kelimesi, zorluk kelimesinin zıddıdır. (Beydavi, Envaru't-Tenzil, III, 46.) Bu, insanları zorlamamayı; onlardan, güçlerinin yettiği davranışları talep etmeyi, tabiatlarına aykırı şeyleri kendilerinden istememeyi, durumlarını dikkate almayı ifade etmektedir. O takdirde kusurlarını görmezden gelebilecek, onları kendisinden uzaklaştırmamış olacaktır. Bu tavır, insanlar ile Allah'ın dini arasındaki bağı pekiştirecek, dinin müsamahakâr ve aydınlık yüzünün görülmesine vesile olacaktır. Nitekim Hz Peygamber (s.a.s.) söz konusu tavır, “Müjdeleyin nefret ettirmeyin; kolaylaştırın zorlaştırmayın.” (Müslim, Cihad ve Siyer, 6.) hadisi ile ifade etmiştir. Çünkü İslam dini insanları meşakkate sokmayı, cezalandırmayı, onlardan intikam almayı amaçlamaz. O, inkârcılar dâhil tüm insanlar için ihsanı, hayrı ve rahmeti vadeder. Ayrıca “af yolunu tutmak”

ifadesine, zekât farz kılınmadan önce insanların mallarından fazla olanı alma anlamı da verilmiş; ancak bu uzak bir yorum olarak değerlendirilmiştir. (Kurtubi, el-Cami li Ahkami'l-Kur'an, IX, 421.)

Tebliğ konusunda öncekinin sonucu olarak ikinci ilke, "marufu emretmek"tir. Zira sadece af ile yetinmek ve hakkı tebliğ etmeyi terk etmek büyük bir vebali gerektirir. Maruf, aklın ikna olduğu, kalbin huzur bulduğu, insanların yadırgamaksızın kabul ettiği güzel davranışlardır. Dine muvafık yahut dince emir ve tavsiye buyrulan hususlardır. Maruf kavramı, İslam'ın, insan varlığına hürmetini, onunla uyumlu bir din oluşunu gösterir. Tefsirlerde maruf ile ilgili olarak çeşitli örnekler verilmiştir. Ancak maruf, belli bir manaya tahsis edilmiş, kullardan maruf kapsamına giren bütün hususlara riayet etmeleri istenmiştir. Marufu emretmek için kişinin, maruf kabul edilen özellikleri kendine ait bir vasıf hâline getirmesinin, onunla ahlaklanmasının gerektiği açıktır.

"Marufu emret..." cümlesinde, Hz. Peygamber'den (s.a.s.) inkârcıların olumsuz tavırlarından etkilenmeyip hakikati söylemeye devam etmesi istenmektedir. Dolayısıyla marufun kendilerine ulaştırılacağı kimseler, öncelikle müşrikler/inkârcılardır. Çünkü bu umumi hükmün ortaya konma sebebi onlardır. Bununla birlikte insanların tamamı tebliğin hedef kitlesini oluşturmaktadır. Zira hükmün genellik ifade etmesi için cümlede nesneye (meful) yer verilmemiştir. Öte yandan ayet marufun emredilmesi, münkerin nehyedilmesini de içerir. Çünkü bir şeyi yapmayı emretmek onun ziddini yapmaktan da

sakındırmaktır. Ancak ayette sadece marufu emretmeye yer verilmiştir. Çünkü inkârcıları hakka davet etmede önemli konu, marufu emretme konusudur. Onlar, hayatlarında münkerin galip olduğu, kötülüklerin kendilerini her yönden kuşattığı insanlardır. Kötülüklerden sakındırmakla işe başlamak, onların haktan daha da uzaklaşmasına, davetçinin ise usanmasına sebep olur. (İbn Aşur, a.g.e., IX, 228.) Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) Muaz b. Cebel'i, halkı ehli kitap olan Ye-

**İslam dini insanları
meşakkate sokmayı,
cezalandırmayı,
onlardan intikam almayı
amaçlamaz. O, inkârcılar
dâhil tüm insanlar için
ihsanı, hayrı ve rahmeti
vadeder.**

men'e gönderirken onlara öncelikle inanmaları ve yapmaları gerekenleri söylemesini emretmiştir. (Müslim, İman, 29.)

Tebliğde üçüncü ilke, "cahillerden yüz çevirmek"tir. Hak kendilerine tebliğ edildikten sonra insanlar tebliğ karşısında çeşitli tutumlar takınırlar. Onlardan bir kısmını, hakkın tebliğ edilmesi taşkınlık etmeye, cahilce davranışlarda bulunmaya sevk eder. Bu durumda yapılması gereken, cehalete bilgelikle karşılık vermek, onlarla tartışmamaktır;

zira onlarla tartışmak faydalı bir sonuca ulaştırmaz. Onların nahoş sözlerine, bayağı davranışlarına aynıyla karşılık verilmemelidir çünkü aynıyla karşılık vermek onları sevindirecek, cehaletlerini sergileme imkânını kendilerine verecektir. (Furkan, 25/63, 72.) Bu tavır, tebliğ edenin bir taraftan toplum nezdindeki saygınlığını korumasını, diğer taraftan da dikkatini ve gücünü olumlu konulara yönlendirmesini sağlar.

İslam âlimleri yukarıdaki ayeti, güzel ahlakı cemedan bir ayet olarak değerlendirmiş ve güzel ahlakla ilgili Kur'an'daki en kapsamlı ayet olarak nitelendirmişlerdir. Bununla birlikte söz konusu ayet tebliğ konusunda uygulanacak yöntem kapsamında da yorumlanmıştır. Buna göre ayette tebliğin birincisi hazırlık, diğerleri de uygulama safhaları olmak üzere, birbiri ile iribatlı üç ilkesine yer verilmiş olmaktadır. Birincisi, hakkı tebliğ etme imkânı verecek bir ortamın oluşturulmasıdır. Bunun için muhatapların inançlarını tasdik etmese de varlıklarını kabullenmek, onları hakikati kabul etmekten uzaklaştıracak davranışlarda bulunmamak gerekir. İkincisi, hakkı tebliğde sürekliliği temin etmek, muhatapların olumsuz tutumlarından dolayı vazgeçmemektir. Üçüncüsü de hakkı reddetmekle kalmayıp birtakım aşırı tutum ve davranışlarda bulunanlarla alakayı kesmektir. Ayetten, hakkı tebliğ görevinin hassas ölçülere göre yerine getirilmesi gereken bir görev olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim tebliğ faaliyetinin hikmet ve basiretle yerine getirilecek bir iş olduğunu ifade etmiştir. (Nahl, 16/125; Yusuf, 12/108.) ■